

Доц. д-р **Милен МИХОВ**
(ВТУ “Св. св. Кирил и Методий”)

**ИСТОРИЯТА В ПОЛИТИКАТА НА „МАКЕДОНСКИТЕ”
КОМУНИСТИ 1944–1969**

Assoc. Prof. Milen MIHOV, PhD
(“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo)
**HISTORY IN THE POLICY OF THE “MACEDONIAN”
COMMUNISTS 1944–1969”**

From our point of view, the Macedonian historiography, whose foundations are laid between 1944–1969, is a codified notion of the history of “Macedonia and the Macedonian Nation” and could be found in the historical literature of Former Yugoslav Republic of Macedonia up to now. Its major subject is the historical existence of the “Macedonian nation”, which is perceived as an unchanging constant, a nation that lasts from antiquity till nowadays.

Keywords: history, communist government, Yugoslavia, Vardarska Macedonia, Macedonian nation

Повече от всякога днес става очевидна изключителната сила на историята да влияе и дори ръководи съдбата на хората. Все по-често професионалните историци си припомняме думите на Ерик Хобсбом, че историческите “изследвания могат да се превърнат във фабрики за бомби, подобно на работилниците, в които ИРА учеше как да се преработват химически торове в експлозив”¹. Събитията в бивша Югославия през изтеклите десетилетия и все още тлеещият Косовски въпрос са само една от многобройните илюстрации на огромната разрушителна сила на историята.

Разкриването на потенциалната енергия на историята и нейното експлоатиране от комунистическата власт в миналото и нейните епигони днес във Вардарска Македония е тема, непосредствено свързана с българската история. Конструирането на историческата парадигма на “македонския народ” използва като основно градиво историята на българите в Македония.

Тоталитарните политически режими през ХХ век и преди всичко комунистическите си поставят за цел “революционната” промяна на света върху основата на една или друга “всеобхватна” теория за обществото. Обществото се възприема като обект, идващ от миналото, чието бъдеще се променя в следствие на рационалната съзнателност, действаща в настоящето. Създаването на историята като наука, образование, обществени представи и нагласи е тясно свързано с реализирането на идеологически конструирания проект на бъдещето.

В немскоезичната литература съществува сполучливият израз *Geschichtspolitik*, което може да се проведе като историческа политика или по друг начин формулирано политическа намеса в историята. Случаят със създаването на македонската историография се различава в значителна степен от историографските процеси в другите страни от социалистическия лагер след Втората световна война. Всеобщото “прочистване” на националната история, осъществено от новите комунистически управници, в конкретния случай е заменено с нейното конструиране. Политическите господари край Вардар си поставят за цел утвърждаването на комунистическата власт като “национална”, а това изисква отвоюването на “заграбеното” минало на “македонския народ”. Войната за “историята на македонския народ” е представяна като битка за историческата “истина”, срещу фалшификациите, създадени от историографските школи на съседните държави. В “македонския” случай, ако си позволим да перифразираме Клаузевиц, историята става продължение на политиката с други средства.

Създаването на македонската историография е функция на комунистическата политика на социално и национално инженерство, и представлява по същество неразделна част от реализирането на федералния проект за Нова Югославия. Очертаните хронологически граници съвпадат с периода на конструиране на историческата парадигма за миналото на “Македония и Македонците”, с изграждането на системата на изследователски и образователни институции, обслужващи партийната политика и налагането на масово образование и публични символи като крепители на устойчиви масови исторически представи.

Според нашето разбиране македонската историография, чиито основи се създават в периода 1944–1969 г., представлява кодифицирана представа за историята на “Македония и Македонския народ” и намира материализация в историческата книжнина на Бивша югославска република Македония и до наши дни. Нейният основен предмет е историческото битие на възприемания като неизменна константа, пътуващ във времето от древността до наши дни, “македонски народ”.

Историческата памет или по-точно преднамереното ѝ моделиране е основата на културната трансформация, имаща за цел формирането на “македонска нация” във Вардарска Македония. Основа за “съзидането” на миналото е българската история и най-общо българската културна традиция в Македония. Процесът се реализира в условията на Втората световна война и протича успоредно с изграждането на държавните институции на федералната държава.

Началото на конституирането на Вардарска Македония като съюзна република в Нова Югославия се поставя със свиканото в манастира “Св. Прохор Пчински” на 2 август 1944 г. Антифашистко събрание за народно освобождение на Македония (АСНОМ). Събранието е поредна стъпка в “македонската политика” на ЮКП, имаща за цел да предреша съдбата на спорната област и да наложи югославските искания на България и съюзниците от антихитлеристката коалиция². АСНОМ приема поредица от документи, на които се

придава учредителен характер и трябва да послужат като начало на държавнотворен процес, реализиращ историческите и национални стремежи на “македонците”. Годишнината на Илинденското въстание, организираният мизансцен и пропагандните декларации са пропити с историческа символика, имаща за цел да демонстрира приемственост и традиция. Изнесените доклади и приетите решения избилстват от позовавания и интерпретации на историята от средновековието до съвременността³. Политическата целесъобразност налага изключителната свобода, с която е използвана историята, имаща за цел да представи включването на Вардарска Македония във федерацията като резултат от вековните борби на “македонския народ” за национално освобождение.

В първите години след Втората световна война проблемът за нацията става изходна точка за политическото конституиране на миналото. Създаването на Югославска Македония като национална държава изисква историческа аргументация, която да придаде легитимност на новите управници край Вардар, представяйки ги като наследници на поколения “народни” водители и революционери. Нацията съществува и следователно трябва да се обясни нейният произход.

По въпроса за интерпретацията на македонската история се проявяват две течения сред партийните дейци, които всъщност изразяват конфликта между остатъчните елементи на българска историческа традиция и комунистическите, проюгославски екстремистите – привърженици на радикалния исторически сепаратизъм. Историческата книжнина, дело на Д. Влахов, К. Николов и П. Шатев, представлява една различна версия, която в определени случаи признава тесните връзки на “македонската история” с България и в това отношение влиза в остро противоречие с централната партийна власт начело с “Тито и неговия македонски комисар Лазар Колишевски”⁴.

Определеното от немския изследовател Щ. Трьобст съдържание на политическия конфликт между “по-старата, по-традиционна” и “по-младата”, свързана с КПМ и КПЮ генерации, като противоречие между “приоритета на национално-македонския или общоюгославския контекст” може да бъде коригиран в определен смисъл. Сблъсъкът е между една нова редакция на традиционния автономизъм, чиито носители са старите революционни дейци, свързани с борбите на ВМОРО и федерализма, в неговия ограничен, югославски вариант, налаган от новите комунистически функционери. Първите запазват определени симпатии към София, а вторите служат вярно на Белград. Без прекалена доза риск можем да определим, че старите македонски дейци, преминали през революционните борби от началото на XIX век, остават последните представители на екзархийското културно влияние в новата комунистическа държава. Показателен пример е Д. Влахов, който в своите ръкописи продължава да използва българския книжовен език и характерните за него графемии *ю*, *я*, *щ* и *ѝ*⁵.

В историографски контекст това противоречие се изразява в степента на сепариране на историята. Едните конструират историята на “македонския нация” като процес на еволюция и отделяне от новата българска история, а вторите

като една отделна, самостоятелна исторически реалност, определена от изначалната самобитност на “македонския народ” и нямаща никаква допирна точка с българската история. Двата подхода не се различават в своята политическа целесъобразност. Разликата е в степента на историческата дисекция. Македонизацията на историята на Македония започва с нейната изключителна обособеност, която изисква пълно и безкомпромисно игнориране на каквито и да са допирни точки между историята на българите и “македонците”. В условията на политическия конфликт през 1948 г. всичко българско става синоним на враждебност и заплаха, което в историографски аспект се проявява в устойчивото изграждане на представата за историческия враг. Политическата мощ, с която КПЮ налага новата македонска културна идентичност, обрича на поражение крехките опити за съхраняване на историческата приемственост и достоверност. Историята се използва като могъщо средство за културното дебългаризиране на Вардарска Македония и налагането на югославския културен и политически монопол.

Създаването на македонския език и историята на “македонския народ” се осъществява по едни и същ начин. Те произтичат от партията-държава и са закрепени политически и законодателно, превръщайки се в обществена и политическа норма. Това е красноречиво формулирано през май 1945 г. в едно изказване на Блаже Конески, който по-късно е канонизиран във Вардарска Македония като “творец” на македонския език — “Наше е бъдещето. А това значи, че става наше и миналото.”⁶

Първият конгрес на КПМ през 1948 г. има важно значение за македонската историография, определяйки основните направления на нейното развитие. Докладът на председателя на партията Л. Колишевски е посветен на “единството на работническото и националноосвободителното движение в историческото развитие на македонския народ” и определя социално-икономическото развитие като същност на историята. Социално-икономическият фактор предопределя ролята на работническата класа като исторически водач не само за социалното, но и за националното освобождаване на “македонския народ”⁷. Наложена императивна връзка между “класовата борба” и “националното освобождение” в маркиския прочит на историята представя работническата класа и комунистическата партия като единствените истински носители на идеята за национална държавата. Това превръща историята на партията в история на нацията, а самата партия в олицетворение на нацията.

През 1949 г. първият ректор на новосъздадения университет в Скопие и виден партиен функционер Киро Мильовски публикува брошурата “За някои въпроси от работата над нашата национална история”, в която се разработва практическата програма за развитието на македонската историография в изпълнението на решенията на Първия конгрес на КПМ. Основата, върху която се изгражда анализът, се опира върху няколко констатации – историята е непозната за народа, който след своето освобождение с “основание търси да се запознае с истината за своето минало”; тя, като възпитателен предмет, е от голямо

значение, което се разбира и използва отлично от буржоазните историци; “истинската история на македонския народ започва да се пише след освобождението”, в условията на “социалистическите промени”. С тревога се констатира очевидното изоставяне на историографията от общите очаквания и потребностите, което е предизвикано от необоснованото подценяване на “възпитателно-политическото значение” на историята от някои научни и културни кадри и на второ място – наследената обща “културна изостаналост, особено в научните кадри, които не са овладели марксизма-ленинизма” в необходимата степен⁸.

Ортодоксалният исторически сепаратизъм на югославските комунисти намира изражение в прокарването на разделителни линии в историята между българския и “македонския народ”. Тези линии са на различни нива, но винаги са поставени с една цел – да направят невъзможно каквато и де е общност или взаимно проникване. Външното, по своята същност географско разделение, разглежда миналото като история на земята и прокарва природните граници на Македония като граници на историята. Това разделение е необходимо, за да се докажат историческите права на Скопие като наследник на национално-освободителните борби на македонския народ и да се мотивира приписваната му роля на Пиемонт за всички “македонци”. Обособената в географските граници история е постигнала своя закономерен резултат, но същевременно е предпоставка за окончателното национално обединение, проектирано в тези граници.

Драга форма на разделението се осъществява чрез вътрешните разделителни линии. Исторически процеси, факти, събития и личности от историята на Македония са определени в зависимост от отношението към “факта” на съществуване на македонската нация. Разделението определя два противоположни процеса, намиращи се в непрекъсната борба. Единият се изразява в последователните усилия на “македонския народ” към свобода и национална държава, а другият се проявява в дейността на онези кръгове на македонското общество, свързани с великобългарската пропаганда и завоевателните интереси на България. Марксизмът на югославските комунисти придава на това разделение един догматичен класов характер. Така “македонската буржоазия” служи за оправдание на българските измерения на историята на Македония през XIX век и е натоварена с историческата отговорност за “успехите” на “българската пропаганда”.

Опакована в своята изключителност, историята на “македонската нация” е основана на еднопосочен изолационизъм спрямо всичко, което може да я свързва с българска история. Прилагайки един своеобразен ретроспективен детерминизъм, миналото се превръща в доказателство за настоящето, в което Скопие заема централно място.

Политическите отношения между България и Югославия след 1948 г. изиграват благоприятна роля за радикалната македонизация на част от българската история. Реалността се използва за политическо основание на историческата представа за врага в лицето на българската държава⁹. Югославският комунистически режим създава условия, при които за професионалните

изследователи отрицателното отношение към всичко българско става задължителен критерий едновременно за научна достоверност и патриотична отговорност. Прокламираната идентичност се налага в историята със силата на политиката. Границата между българското и “македонското” в смисъл на не-българското се прокарва чрез географията, политиката и историята, но се доказва чрез “съзнанието”.

Проблемът за конструирането на комунистическата парадигма за историята на Македония не е в идеологизацията, а в нейния етнонационализъм, който е доктрина на комунистическата власт и средство за запазване на югославското единство. Оформените в първите години от съществуването на Югославска Македония редакции на “историята на македонския народ” имат различни историографски и политически проекции. От една страна, прекаленото акцентирание върху революционните борби от края на XIX и началото на XX век поражда опасност за появата на автономистка носталгия и критика срещу мястото на Вардарска Македония в югославската федерация. От друга, изключителното внимание върху партизанското движение през Втората световна война и комунистическото движение в Югославия като единствен фактор за запазване на македонската идентичност и държава, фактически води до отказ от Обединена Македония. За македонската историография обектът на историческото познание е Македония като географска категория. Това дава възможност политическите реалности след 1948 г. да намират своето историческо обяснение. Представянето на съседите-врагове като виновници за нейното разпокъсване има значение за вътрешното консолидиране на югославското единство¹⁰.

Лишена от научни и институционални корени, без подготвени кадри и идеологически ограничена в рамките на марксизма, историческата наука е генетично свързана с политическата власт, упражнявана от проюгославското комунистическо ръководство в Скопие. На професионалните историци, които по своя статут са служители на партията-държава, им остава единствено задачата да издирват все повече и повече доказателства в подкрепа на “Истината”. Така историографията подменя историята и вместо път към миналото и себепознанието е средство за утвърждаване на настоящето.

Първата четвърт от съществуването на Македония в рамките на Югославия е свързана с усилено изграждане на институциите на историческо познание и образование. В тези години са създадени Философският факултет на Университета в Скопие, Институтът за национална история, Съюзът на дружествата на историците в Македония, Македонската академия на науките и уметностите и се утвърждават основите на масово историческо образование чрез системата на държавните училища.

Историческото образование в политиката на югославските комунисти заема мястото на важен инструмент за налагане в обществото на новата, представяна за “истинска” и “изчистена” история на Македония. Много е важно да отбележим, че средното училище предшества университета, а историческото образование, създаването на “научната” история. Преподаването на историята

се разглежда преди всичко като процес на идеологическо и национално възпитание. В този смисъл историческото познание е поставено в услуга на формирането на чувства на казионен “патриотизъм” и интернационализъм в духа на “братството и единството” на югославските народи. Подготовката за първата учебна година в новата федерална държава започва с централизация на цялата образователна система в ръцете на министерството. На 22 май 1945 г. със заповед на министъра на просветата се определя, че всички окръжни и околийски просветни “референти”, чиновниците при окръжните и околийски просветни отдели и учителите от основните училища се назначават от МП. Изрично е разпоредено, че всички гимназии и професионални училища се намират под прякото управление на министерството¹¹.

Свърхцентрализацията има за цел ефективен контрол върху учителските назначения. В края на годината се отчитат редица проблеми в образованието, предизвикани от провала в назначаването на учителите, “реакционните нагласи” сред някои от тях, “консерватизмът на голяма част от населението спрямо училището” и “неразбирането на основните нужди от просвета и недаването на никаква помощ от страна на голямата част от селските комитети”¹².

През следващите години училищната система е екстензивно разширявана и в условията на лоша материална база, изкуствено създаден дефицит на учители, централизирана и бюрократична система на управление и недостатъчни средства има характер на средство за масово идеологическо възпитание. Тържествените отчети на министерството за първите пет години представят внушително нарастване на броя на училищата, учителите и учениците в югославската република. Обявено е изпълнение на партийната повеля на Третия пленум на ЦК на КПЮ за прибирането на всички деца в училищата¹³.

Образователният акцент на разрастващата се масова училищна система е преподаването на македонски език и история. В множество документи на МП тези предмети са определени едновременно като най-важни и най-трудни за преподаване. В края на 1946 г. в министерството отчитат с тревога, че “и до днес в нашите училища не се предава на книжовен език, а на диалект откъдето е учителят”, а “по въпроса за преподаването на националната история е още по-трудно, защото учителите нямат никакъв наръчник, нищо въобще, нещо, което да използват като градиво при преподаването”. Този проблем изхождал от това, че “досега малко се работи за проучването на историята”¹⁴. Историческото образование е обект на политиката на централната власт и “националното” в него е подчинено преди всичко на общоюгославското единство. През 1947 г. Комитетът за образование и наука в Белград изработва Програма по история, която е основа на Методическите указания за преподаването на история на Министерството на просветата в Скопие през следващите години¹⁵.

Официалният югославизъм, основан на “историческите традиции” и преподаването на “национална история” не влизат в противоречие, а взаимно се допълват и исторически мотивират. Това е политически обусловено от федералния характер на държавата и комунистическия модел на етнонационална

Македония в нейните граници. Чрез преподаването на история се поставя за цел възпитанието в дух на “национална” и федерална лоялност.

Трябва да се отбележи, че македонизмът и югославизмът са използвани от партийните водачи в Скопие като успешно средство за вътрешна консолидация. Ефективността на подобно обучение, лишено от историографска сърцевина, е особено висока и съчетана с демографските процеси след войната се оказва решаващо средство за създаването на нова идентичност¹⁶.

Изграждането на институционалната система на македонската историография започва със създаването на Философския факултет в Скопие през 1946 г., в който е организирана подготовката на бъдещите македонски историци. Той става един от основните факултети на създадения през 1949 г. Университет. Обучението по история заема приоритетно място във висшето образование и за това говори факта, че за първите три десетилетия от развитието на университета повече от половината завършили са специалисти по история¹⁷. Възпитаниците на скопския университет съставляват изключителната част от историческите кадри във Югославска Македония. Историческото съсловие възниква от образователната система и преди всичко, за нуждите на историческото образование. Комунистическият режим си поставя за цел на първо време решаването на въпроса с учителите по история, които трябва да превърнат партийните формули за историята в устойчиви представи за миналото сред подрастващото поколение.

Илюстрация на “историческата политика” на комунистическото управление в републиката е създаването на най-представителната историческа институция в страната, Института за национална история (ИНИ). Историята на ИНИ започва с решение на ЦК на КПМ от април 1948 г., което е реакция на настъпилата промяна в политиката на България по македонския въпрос и отказа на БРП(к) от наложения курс на “културна автономия” в Пиринска Македония. Това прави въпроса за “изучаването” на националната история актуален в политиката на македонските комунисти¹⁸. Решението на партията бързо е облечено в нормативни рамки и приведено в административно изпълнение. На 22 юли 1948 г. “владата” на Народната република издава Уредба за основаването на Институт за национална история¹⁹.

Създаден като орган на изпълнителната власт, а в същност като отдел на ЦК на комунистическата партия, Институтът има за задача да осъществява “историческа политика” на три нива: научно – изграждайки конструкцията на македонската историография, политическо – формулирайки аргументи за външната и вътрешната политика на държавата и пропагандно – създавайки исторически представи в съответствие с моделираната историческа парадигма. Определяйки предмета на изследователската дейност на Института, авторите на Уредбата, са използвали юридически неопределения термин “македонски народ”, а вместо Република Македония е отбелязано Македония, която в политическия речник от онова време включва териториите на Вардарска, Пиринска и Егейска Македония. Аргументите и начинът на вземане на решение от ЦК на

КПМ за създаване на ИНИ, формата и характерът на неговата нормативна уредба, сроковете и кадровият потенциал, с които започва работа, показват пряката връзка с настъпилите промени в политиката на България по македонския въпрос и стремежа на управляващите в Скопие за използване на историята като политическо средство срещу източния съсед.

Първият период от развитието на ИНИ обхваща времето до средата на петдесетте години. Характерно за това време е слабо финансиране, неизградена структура, текучеството на кадрите и слаба научна дейност. За първите осем години от дейността на института се изреждат пет директора, като двама заемат поста по-малко от година и само Л. Лапе се задържа на директорското място малко повече от четири години²⁰.

От средата на петдесетте години на XX век започва ускореното и възходящо развитие на ИНИ. Фактически този период се определя от излизането през 1957 г. на първия брой на изданието на института, Гласник на Института за национална история до публикуването на тритомната “История на македонския народ” през 1969 г. Публикуването на обобщаващата история представлява съществен етап в развитието на македонската историография. Политически преднамерената и партийно кодифицирана парадигма за историята на Македония намира своята историографска реализация. Главната роля в осъществяването на тази задача е поставена пред ИНИ, а нейната политическа и историографска насоченост е срещу България и новата българска история.

Стремежът на комунистическата власт за изтъкване на достиженията на македонската наука и култура, в това число и историография, намира израз в създаването на Македонската академия на науките и изкуствата (уметностите) през 1967 г. Учредяването на най-висшата научна институция във федерална Македония е наситено с историческа символика. На 18 август 1967 г. в Охрид, центъра на духовната дейност на Климент и Наум през девети век е проведен изборът на първите четиринадесет академици. Той е осъществен от казионно създадена инициативна комисия, която съгласно приетия закон действа като Събрание на академията при нейното учредяване²¹.

Партийният и държавен контрол върху историците е важен елемент от историческата политика на югославските вождове в Македония. Той се осъществява и чрез създаването на масов, професионален съюз. “Съюзът на дружествата на историците в Македония” е създаден през 1953 г. и представлява типична казионна организация, имаща за цел да обедини и контролира професионалните историци за провеждането на политиката на партията и държавата²². Дейността на дружествата е насочена към подпомагане на държавата в областта историческите изследвания и преподаването на историята, организиране на научни изследвания и прояви и издателска дейност.

Съюзът е колективен член на “Социалистическия съюз на работния народ на Македония”, масова обществено-политическа организация, подобна на Отечествения фронт в България, а същевременно и на “Съюза на историческите дружества в Югославия”. Неговата дейност се осъществява под персонални

и институционален контрол на комунистическата партия. Орган на съюза е списание “История”, което се издава от 1965 г.²³

През този период най-значимото “постижение” на македонската историография е публикуването на “История на македонския народ”, събитие, което е съпътствано с политически демонстрации от най-висше ниво. Изданието съвпада с юбилейните тържества, посветени на двадесет и пет години от АСНОМ и двадесет години от началото на научната дейност на ИНИ²⁴. Отпечатването на тритомната история е следствие на дванайсетгодишни усилия, които преминават през различни етапи. Целият процес на подготовка и реализация се развива под ръководството на Централния комитет. Идеята възниква през 1957 г. като инициатива за написване на “Кратък курс” или “Кратък преглед” на историята на македонския народ за нуждите на преподаването на история в училищата. През 1960 г. темата е включена в петгодишния научноизследователски план на ИНИ, а през юни 1962 г. е сключен договор за нейното финансиране с Фонда за научни изследвания. Първоначалният проект предвижда създаването на редакция, която в “по-тесен състав” да изработи тезиси за изданието, да се проведе изследователската работа от определените автори и ръкописът да се предаде за печат през 1964 г. Реализирането на плана върви бавно и същевременно предвиденият обем нараства многократно. Едва през 1963 г. “първоначалният текст на тезисите” е представен за обсъждане пред “по-широкия състав на редакцията”. В началото на 1964 г. те са предадени в Комисията за история на ЦК на СКМ, която трябва окончателно да редактира ръководните тезиси за колективното изследване. За авторите на тритомника остава задължението да претворят в историографска форма конкретните партийни решения. В реализирането на проекта са привлечени 30 автори, осигурени са осем милиона динара от Фонда за научни изследвания и се планира през 1966 г. да се пристъпи към окончателно редактиране на текста. В края на 1965 г. в ЦК провеждат нова среща с редакцията в нейния “по-широк” и “по-тесен” състав, авторите и представители на ИНИ, за да се обсъдят въпроси, по които трябва да се вземе определено “становище”²⁵

Документите недвусмислено показват, че целият процес на организация, подготовка на тезисите, проучването и написването на текстовете се ръководи от Централния комитет на партията при стриктен контрол и цензура. Публикуваната от името на ИНИ история всъщност представлява материализираната историческа политика на комунистическата партията в Югославска Македония.

* * *

Политически представяна като национална история на една от републиките във федерацията, историографската парадигма днес на практика остава непроменена в официалната историческа книжнина на посткомунистическата бивша югославска република. Устойчивият състав на историческите кадри, политически закрепен от почти неизменното управление на бившите комунисти, гарантира развитието на македонската историография в догматичните рамки, следващи образците от времето на студената война. Със съжаление можем да

констатираме, че въпреки историческите промени на Балканите и в отношенията между Република България и Република Македония, войната между двете историографии продължава и точките за примирие са твърде малко.

БЕЛЕЖКИ

¹ **Трьобст, Ш.** “Метараказите” и политическите интерференции в историческата наука на Република Македония преди и след 1991 г. – ИБ, 2002, № 1–2, с. 25.

² **Палешугски, К.** Югославската комунистическа партия и македонския въпрос 1919-1945. С., 1985, 318-319; **Гибанский, Л.** СССР отношения между комунистами Болгарии и Югославии по поводу Македонии и федерации на Балканах (1943–1945). – В: България и Русия през XX век. Българо-руски научни дискусии. С., 2000, с. 367.

³ **Ангелов, В.** Македонската кървава коледа. Създаване и утвърждаване на Вардарска Македония като република в югославската федерация (1943–1946). С., 2003, 88–103.

⁴ **Требст, С.** Бугарско – Югословинската контраверза за Македонија 1967–1982 г. Скопие, 1997, 59–63.

⁵ ДАРМ, Ф. 766, оп. 2, а. е. 189, л. 584–596. Писмо на Д. Влахов до Л. Колушевски. Чернова. 5 декември 1948 г.

⁶ **Андонов-Полјански, Хр.** Беседи и огледи. Скопие, 1982, с. 123. Политическата власт упражнявана от комунистическата държава осигурява властта над бъдещето, което гарантира и монопола върху историята. Мисълта на Б. Конески представлява една изпреварила с три години редекция написаното от Джордж Оруел в знаменития му роман “1984”, които представлява обобщен образ на тоталитарното общество основано на принципа на “контрол над действителността”. Този принцип, формулиран от знаменитият английски писател през 1948 г., гласи “който контролира миналото, контролира бъдещето. Който контролира настоящето, контролира миналото”. Виж: **Оруел, Д.** “1984”. С., 1989. с. 12–13.

⁷ **Колишевски, Л.** Единството на работничкото и националноослободително движење во историскиот развiток на македонскиот народ. – В: Аспекти на македонското прашање. Скопие, 1980. с. 3, 30.

⁸ **Миљовски, К.** За некои прашања од работата над нашата национална историја. Ск., 1950, 3-5.

⁹ **Требст, Ст.** Бугаро-Јогословенската ... 57–59.

¹⁰ **Требст, Ст.** Бугаро-Јогословенската ... с. 64. Регистрираната относителна свобода на македонските историци в използването на “национални символи” в условията на Югославия има своето обяснение в обвързващото значение на тези “символи”. В македонската историография националната символика е гарантирана от “братството и единството” във федерацията като гарант срещу перманентната враждебност на съседите.

¹¹ ДАРМ, Ф. 170, оп. 2, а. е. 63, л. 273. Устройство за назначаване, преместване и уволнение на учители, професори и чиновници от ресора на МП. Заповед на Министъра на просветата Н. Минчев. 22 май 1945 г.

¹² ДАРМ, Ф. 170, оп. 5, а. е. 1, л. 1–7. Отчет и план за работата на МП за изминалата 1945 г. и предстоящата 1946 г. 3 януари 1946. Документът е подписана от заместник министъра Л. Лапе.

¹³ ДАРМ, Ф. 170, оп. 6, а. е. 13, л. 392–393. Отчет на МП за 1950 г. Официалните цифри сочат, че през 1944–1945 г. са съществували 927 училища с 83 097 ученици и 1862 учители, а през 1949–1950 г. 1604 училища с 132 792 ученика и 3045 учители. Само 5 на 1000 деца не ходят на училище.

¹⁴ ДАРМ, Ф. 170, оп. 10, а. е. 3, л. 12–14. Доклад за работата на училищата и научните институции в НРМ. Документът е на сърбохърватски и очевидно е предназначен за информация на федералните власти в Белград.

¹⁵ ДАРМ, Ф. 170, оп. 9, а. е. 11, л. 46–49. Методическо указание за преподаването на история. 3 януари 1947 г.

¹⁶ **Требст, Ст.** Бугарско-Югословенската ... 57–58.

¹⁷ **Пачемска, Д.** Триесетгодишнина на Филозовскиот факултет во Скопије (1946–1976). – И, 1976, № 1–2, 353–354.

¹⁸ ДАРМ, Ф. 427, к. 1, а. е. 44, л. 168. Протокол от заседание на ЦК на КПМ. 30 април 1948 г.

¹⁹ Службен весник, № 21, 4 август 1948.

²⁰ 30 години Институт ... 37–40.

²¹ “Службен весник”, бр. 9, 28 февруари 1967.

²² “Преглед на научните и стручни здруженија во СР Македонија до 1986 г.”, НУБ “Св. Климент Охридски”, Скопие, 1987, с. 19.

²³ **Апостолов, А.** Годишното собрание на Сојзот на историските друштва на СР Македонија. – И, Ск., 1965, № 1, 115–129.

²⁴ Информатор на ИНИ, Ск., 1970, № 1, с. 7. Делегация на института подарява през јуни 1969 г. в Белград екземпляр от историята на Тито. В програмата на официалното посещение на Председателя на федерацията в Скопие на 2 август 1969 г. е включено посещение в новопостроената сграда на института, което съвпада с честванията на втория Илинден от 1944 г.

²⁵ ДАРМ, Ф. 427, оп. 158, а. е. 8, л. 87–89. Информация за хода на работата около написването на История на македонския народ. Комисия за история на СКМ при ЦК на СКМ. – 1965 г.